

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 373.3.016:811.161.2(075.2)

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-3-47-71-77

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вашуленко Микола Самійлович

академік Національної академії наук України,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: vashulenkoms@ukr.net

ORSID ID: 0000-0001-6332-6604

У статті розкрито лінгвометодичні засади створення підручників з української мови як мови навчання нового покоління для початкових (2–4) класів; визначено основні лінгводидактичні принципи реалізації мовленнєвого розвитку і мовної освіти в нових підручниках як важливого аспекту початкового навчання української мови; висвітлено шляхи, якими має реалізуватися компетентнісний підхід до мовної освіти у створених підручниках. Звернуто увагу на те, що в новому змісті початкової мовної освіти особливої ваги надано відображенню міждисциплінарних зв'язків. Обґрунтовано авторську позицію, яка полягає в тому, що мовно-мовленнєві знання й уміння, яких молодші школярі набувають у початковій школі, повинні бути науково достовірними, вони не можуть суперечити тим відомостям, які учні здобуватимуть на наступних етапах навчання – в основній і старшій школі. Визначено, що більшість мовленнєвих і мовних завдань у підручниках має пропонуватися саме з метою комунікації (спілкування).

Представлено покладену в основу нових підручників з української мови для початкових класів педагогічну технологію, яка ґрунтується на зв'язному тексті. Доведено, що текстова основа у вивченні як мовної теорії, так і виробленні мовленнєвих знань, потребує посиленої уваги до формування в учнів компетентнісно орієнтованих умінь: слухати і розуміти; сприймати інформацію; сортувати її; виділяти головне й утримувати його в пам'яті, орієнтуючись на логіко-сміслові частини під час його відтворення та виконання мовно-мовленнєвих завдань. Висвітлено концептуальні засади, що стосуються ілюстративного складника підручників.

Ключові слова: українська мова, початкова школа, підручник з української мови, лінгвометодичні засади, учні початкової школи, комунікативна компетентність, мовленнєвий розвиток, мовна освіта, мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. Курс української мови – важливий складник загального змісту початкової освіти, оскільки він є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін. На уроках української мови як мови навчання не тільки поповнюються спеціальні знання молодших школярів з мови і мовлення, а й реалізуються важливі виховні завдання, складається сучасна мовна особистість. Засобами шкільного підручника в учнів формується ставлення до рідної мови, історії, культури і літератури свого народу, започатковуються риси громадянина, патріота. «Мова, – писав В. О. Сухомлинський, – духовне багатство народу. Скільки я знаю мов, стільки разів я людина, говорить народна мудрість. Та багатство, втілене в скарбниці мов інших народів, лишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси. Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонша її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова» [8, с. 201–202].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У низці досліджень із проблем підручникотворення в галузі української лінгводидактики (Біляєв О. М., Гудзик І. П., Мацько Л. І., Омельчук С. А., Пентиліук М. І., Скуратівський Л. В., Хорошковська О. Н., Шелехова Г. Т.) визначено основні функції підручника з української мови як мови навчання:

- є основним дидактичним засобом реалізації навчальної програми;
- формує мотивацію до вивчення мови;
- реалізує на мовному матеріалі ключову компетентність *уміння вчитися*;
- формує продуктивні способи свідомого оперування мовними знаннями (*мовно-мовленнєву компетентність*);
- виховує мовну особистість.

У статті поставлено **за мету** розкрити лінгвометодичні засади створення підручників з української мови як мови навчання нового покоління для початкових (2–4) класів.

Виклад основного матеріалу. Наша мета полягає у формуванні *комунікативної компетентності* молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань. З огляду на зазначене до нової програми з української мови, крім традиційних мовних знань, умінь і навичок, уведено нові елементи змісту, а саме: формування особистісного досвіду творчої діяльності; досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу в цілому і до мовленнєвої дійсності зокрема. Слід узяти до уваги, що набуті в початкових класах особистісні якості, пов'язані з мовленням, не тільки забезпечують основу подальшого навчання, виховання і розвитку підлітків і старшокласників, а й значною мірою зумовлюють практичну, громадську і професійну діяльність дорослої людини. Важливим є те, що зазначені нові компоненти змісту вперше мають стати об'єктами контролю й оцінювання з виявленням обов'язкових результатів, які закладено в Державному стандарті навчання української мови, а тому їх зміст повинен знайти повне відображення в нових підручниках і виявлятися на всіх без винятку уроках з української мови.

У новій програмі з української мови для початкових класів чітко виділено два взаємозв'язані складники – *мовленнєвий розвиток учнів* і *їхня мовна освіта*. Тому основні лінгводидактичні принципи реалізації цього важливого аспекту початкового навчання української мови в нових підручниках є такі:

- забезпечення органічного зв'язку мови і мовлення, мовлення і мислення, постійне тренування учнів у висловлюванні думок;
- мовні знання – не самоціль, а засіб формування й удосконалення структури думки, що виявляється в побудові висловлювань;
- знання, уміння і навички розглядаються як умова і компонент розвивального навчання, як основа формування в учнів *мовно-мовленнєвої компетентності*.

Компетентнісний підхід до мовної освіти має реалізуватися в підручниках нового покоління такими шляхами:

- мотивуванням корисності і необхідності окремих знань і мовленнєвих умінь, правил мовленнєвої поведінки не тільки в навчальній діяльності, а й у повсякденному житті;
- завданнями на розв'язання різних ситуацій спілкування і поведінки, у яких може опинитися 7–9-річна дитина;
- вербальними настановами типу: «Це корисно знати!», «Запам'ятай!», «Пригадай!», «Візьми до уваги!», «Використовуй у своєму мовленні!» та ін.

Нові підручники враховують те, що сучасний процес удосконалення змісту і методів навчання української мови в початковій школі ґрунтується на нових досягненнях лінгвістичної науки, зокрема на теорії тексту, а також психолінгвістики, предметом якої є закономірності сприйняття, відтворення і власного створення висловлювань. Тому в новому змісті початкової мовної освіти особливої ваги надано відображенню *міжрівневих мовних зв'язків* – методичному принципу, сформульованому Т. Г. Рамзаєвою, який полягає в доцільності й

продуктивності вивчення в початкових класах усіх сторін (рівнів) мовної системи у їх взаємозв'язку [7].

У сучасній лінгвістичній науці «найчастіше виділяють чотири основні рівні мовної системи: фонологічний (одиниця – *фонема*), морфологічний (одиниця – *морфема*), лексичний (одиниця – *лексема*) та синтаксичний (одиниця – *речення*). Названі рівні мають ієрархічні відношення: одиниці кожного попереднього рівня є будівельним матеріалом для одиниць наступного рівня» [10, с. 513]. Діалектична єдність існуючих рівнів мовної системи виражається в комунікативній функції мови, де кожен із зазначених компонентів органічно взаємопов'язаний з іншими. Взаємозв'язки в мові є об'єктивні й представлені вони різноманітними видами і формами свого вияву. Для теорії і практики навчання української мови в початкових класах особливого значення набуває забезпечення таких міжрівневих зв'язків, які б у загальних рисах відображали живу природу мовної системи з урахуванням *дидактичних принципів науковості й доступності* в їх тісному взаємозв'язку та лінгводидактичного принципу *навчально-методичної доцільності*.

Розширення і поглиблення від класу до класу навчального змісту, що стосується основних одиниць мовної системи, вироблення на цій основі мовно-мовленнєвої компетентності забезпечить реалізацію принципу *наступності* в рамках початкової школи та принципу *перспективності*, зорієнтованої на основну і старшу школу. Наша авторська позиція полягає в тому, що мовно-мовленнєві знання й уміння, яких молодші школярі набувають у початковій школі, за всієї їхньої елементарності, з огляду на вік та реальні можливості й потреби 6–9-річних дітей, повинні бути науково достовірними, вони не можуть суперечити тим відомостям, які учні здобуватимуть на наступних етапах навчання – в основній і старшій школі.

З орієнтацією на нову мету навчання мови – *формування й удосконалення вмінь і навичок володіння мовою в усіх формах, видах і типах мовленнєвої діяльності* – постає необхідність змінити передусім структуру цього предмета. Учитель початкових класів має допомогти школярам усвідомити, що вони повинні говорити і писати зрозуміло для інших, що існують *спеціальні правила (норми)*, яких необхідно дотримуватись. А тому традиційних знань із фонетики і граматики недостатньо, щоб повноцінно користуватися мовою як засобом спілкування. Для цього слід знати і застосовувати в мовленні ще й найважливіші *соціальні, ситуативні та контекстуальні правила* і зважати на них. Існують норми комунікативної компетенції: *що саме? де? коли? як говорять і мають говорити люди в тих чи інших ситуаціях*. Саме вони зможуть забезпечити кожному випускникові загальноосвітньої школи важливу для їхньої життєдіяльності загальну *мовленнєву компетентність*.

Тому підручники в доступній формі повинні ознайомити молодших школярів з цими правилами, вчити користуватися ними в повсякденному житті, тобто не тільки в навчальній, а й у позакласній і позашкільній різнобічній учнівській діяльності, важливим і обов'язковим супровідним складником якої в більшості випадків є мовленнєва діяльність.

Виходячи з принципу змістового узагальнення, нові підручники з української мови для 2–4 класів побудовано з безпосередньо взаємопов'язаних розділів: «Текст», «Речення», «Слово. Значення слова. Будова слова. Частини мови». Такий підхід до структурування шкільного мовного курсу значною мірою забезпечує його *функціональність* – оскільки мовні одиниці нижчого рівня функціонують у структурі одиниць вищого рівня.

Ми дотримуємось у цьому відомого в педагогічній психології принципу змістового узагальнення. Цей принцип, визначений В. В. Давидовим, полягає в тому, що «засвоєння знань загального й абстрактного характеру передують ознайомленню з більш частковими і конкретними знаннями – останні мають бути в и в е д е н і з перших як зі своєї основи» [4, с. 397].

У підручнику для 2 класу, за пропозиціями частини вчителів, структурування загального змісту розпочато з розділу «Звуки і букви». Після нього закладений у програмі зміст навчання може структуруватися по-різному. Тому подаємо після «Звуки і букви» розділи

в такій послідовності: «Слово. Значення слова», «Слова – назви (предметів, ознак, дій, чисел)», «Речення», «Текст».

Перед початковою мовною освітою стоїть проблема забезпечити насамперед усвідомлення учнями *комунікативної функції* мови. А тому більшість мовленнєвих і мовних завдань у підручниках має пропонуватися саме з метою комунікації (спілкування). Сюди належать і створення мовленнєвих ситуацій для побудови учнями коротких монологічних і діалогічних висловлювань, і розвиток мотивації до таких висловлювань, орієнтування їх на слухача або читача, і вироблення вмінь накопичувати для цього мовний матеріал, і робота над удосконаленням власних висловлювань. Із цією метою періодично підручники пропонуватимуть учням здійснити «Хвилинку спілкування» на теми, близькі й зрозумілі їм, крім того, життєво важливі для учнів. Постійними рубриками в підручниках з мови мають стати «Слово про слово», «Так ми говоримо», «А ти знаєш?», у яких розкрито лексичне значення нових слів, зокрема термінів, наводяться зразки нормативного вживання слів, їх граматичних форм, окремих виразів, фразеологізмів тощо.

Важливо взяти до уваги, що в роботі над центральним розділом початкового курсу «Слово» опрацювання кожної частини мови програмою передбачено у двох аспектах: спочатку учнями засвоюватимуться лексичні характеристики певної частини мови (наприклад, іменники бувають багатозначні, вони можуть бути вжиті в прямому або в переносному значеннях, серед них є синоніми, антоніми, омоніми), а потім паралельно має здійснюватися робота над лексико-граматичними і суто граматичними категоріями цієї частини мови, з обов'язковим виявленням їх функціональних значень у реченні й тексті.

Істотним недоліком традиційної системи навчання мови було розрізнене засвоєння молодшими школярами знань, що належать до різних рівнів мовної системи, а також відсутність їх функціональної спрямованості. Причина цього у слабкій опорі на текст. В основу нових підручників з української мови для початкових класів покладено *педагогічну технологію*, яка ґрунтується на зв'язному тексті. Текстова основа у вивченні як мовної теорії, так і виробленні мовленнєвих знань, потребуватиме посиленої уваги до формування в учнів компетентісно орієнтованих умінь: *слухати і розуміти; сприймати інформацію; сортувати її; виділяти головне й утримувати його в пам'яті, орієнтуючись на логіко-сміслові частини під час його відтворення та виконання мовно-мовленнєвих завдань*.

У сучасній методиці текст з будь-якого предмета (математики, природознавства, музичного мистецтва) слід розуміти не як пакет, із якого можна здобути певну інформацію, а як своєрідний діалог між його творцем і читачем або слухачем. Творець тексту, мовець, у тому числі й школяр, має орієнтуватися передусім на *адресата мовлення*: у чомусь його переконувати, щось доводити, описувати, розкриваючи істотні ознаки предмета, явища, події, про щось розповідати так, щоб слухач (читач) одержав чітке уявлення про мету і зміст сприйнятого висловлювання. У результаті такої роботи може бути створено тексти різних типів – *розповіді, описи і міркування*. Такий, по суті, діалогічний підхід до творення текстів необхідно виробляти в учнів і під час роботи над їхніми власними висловлюваннями.

Саме тому в доборі текстів для нових підручників ми, автори, орієнтуємося на читача 6–9-річного віку. Адже не всі твори, написані письменниками навіть на дитячу тематику, можуть бути успішно сприйняті дітьми. Дібраний текст вправи для підручника з української мови повинен дати вчителю можливість організувати роботу над ним **в аспекті всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності**: учні сприймають текст на слух і в процесі бесіди засвідчують його розуміння, читають, відпрацьовуючи необхідні якості читання, відтворюють його зміст уголос, співвідносять відтворене з авторським оригіналом, уточнюють, здійснюють само- або взаємооцінку, за потреби записують його повністю або частково. Відповідно до виучуваної мовної теми вчитель на основі цього тексту має можливість запропонувати учням цілий комплекс завдань, метою яких є спостереження і виявлення функціональної ролі тієї чи іншої мовної одиниці, її лексичної чи граматичної категорії в тексті, у структурі висловлювання. Крім цього, учитель-класовод, з огляду на потреби класу, окремих учнів, сам

спроможний буде дібрати за його змістом додаткові завдання, які дадуть йому можливість забезпечити *особистісно орієнтований підхід до навчання*.

У процесі розроблення нових програм з української мови взято до уваги положення сучасної дидактики про те, що навчальний зміст будь-якого шкільного предмета не повинен бути скороченим і спрощеним віддзеркаленням курсу відповідної науки. Він має враховувати насамперед її провідну мету шкільного вивчення. Саме тому початковий (та і весь шкільний) курс української мови, маючи за мету не системну професійну лінгвістичну освіту, а передусім мовленнєвий розвиток школярів, складається з таких змістових ліній: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища», – зміст яких чітко окреслено Державним стандартом початкової освіти і типовими освітніми програмами Нової української школи. Кожна із зазначених ліній набула в нових програмах відповідного змістового наповнення і повинна здобути своє місце в підручниках, а відтак – практично на кожному уроці.

Якщо порівняти зміст нової програми зі змістом попередньої, то побачимо особливо помітне розширення і конкретизацію матеріалу, спрямованого на формування громадянських, соціальних, культурної компетентностей. Це є відповіддю на Європейські рекомендації щодо поглибленої соціалізації молодших школярів, активне введення їх у сучасне суспільство. Слід узяти до уваги, що в умовах поліетнічності і полікультурності нашої держави складники формування соціокультурної компетентності можуть істотно відрізнятися в умовах Прикарпаття і Закарпаття, Сіверщини і Буковини, Криму і Полісся тощо.

Концептуальні засади нової програми, на основі якої конструюються нові підручники з української мови, співвідносяться з розроблюваним у сучасній дидактиці принципом єдності змістової і процесуальної сторін навчання. Це вимагає розглядати зміст освіти на рівні навчального процесу і дає можливість корегувати його, видозмінювати, удосконалювати, виходячи з реальних особливостей кожного класу, учителя. Таким чином, дидактична модель предмета – це певна цілісність, яка охоплює два блоки: основний, куди входить насамперед предметний зміст, заради якого цей предмет уведено до навчального плану, і додатковий, або процесуальний, який забезпечує засвоєння учнями програмових знань, формування спеціальних умінь, їхній загальний розвиток і виховання, врешті, комунікативну компетентність.

Важливою дидактичною ознакою і вимогою нових програм з мови є та, що закладені в них теоретичні відомості та мовленнєво-мовні правила розраховані не стільки на запам'ятовування, скільки на практичне засвоєння. З огляду на це в нових підручниках посилено їхню інструментальну роль, що вимагає піднесення пояснювальної функції. Методичний апарат, формулювання в ньому навчальних завдань до вправ спрямовані передусім на самого школяра, оскільки вони мають бути доступними насамперед для дитячого сприйняття. Крім цього, набагато чіткіше мають бути розмежовані ті теоретичні відомості, які молодші школярі повинні глибоко засвоїти, і ті, котрі подаються лише з пропедевтичною метою, для загального ознайомлення та вивчення практичним шляхом. Із цією метою на сторінках підручників подано для учнів (так само і для вчителів) різні словесні орієнтири: «Візьми до уваги!», «Пам'ятай!», «Пригадай!», «Виконуй так!», «Попрацюйте разом!», «Попрацюйте в парах!», «Попрацюйте в групах!», «Міркуй так!», «Звірте свої міркування з правилом», «Пригадай і розкажи», «Досліджую», «Розподіляю», «Хвилинка спілкування». Так само в навчальних зошитах, які входять до навчально-методичного комплексу для кожного класу, в кінці кожного розділу програми учням запропоновано завдання тестового характеру для самоперевірки.

Наші концептуальні засади, що стосуються ілюстративного складника підручників, ґрунтуються на таких основних функціях, які мають забезпечувати вміщені ілюстрації: образотворчу різноманітність і водночас цілісність; доступність; реалістичність у поєднанні з помірною умовністю образів; виразність і чіткість контурів; інтенсивність кольорів; увага на відображенні основного, істотного; органічний зв'язок зображеного зі змістом тексту;

наближення зображеного до інтересів сучасної дитини, до сприйняття нею довкілля; значний виховний і розвивальний потенціал.

Таким чином, ілюстративний матеріал у підручниках має відігравати не прикрашальну роль, а органічно доповнювати його основний зміст і сприяти реалізації основної мети навчання мови з урахуванням особливостей цього процесу в початковій школі. Слід урахувати те, що учень, який уголос, за завданням учителя, робить словесний опис певної ілюстрації в підручнику, водночас здійснює перцептивні та імажинативні дії, які органічно поєднуються з комунікативними. За дотримання такої умови ілюстрації підручника виступатимуть ефективним засобом, відповідною дидактичною опорою для формування мисленнєвої і мовленнєвої діяльності школярів.

Висновки. Таким чином, побудова сучасного мовленнєво-мовного, а не суто мовного, шкільного курсу сприятиме активному, динамічному формуванню мовної особистості. Адже ті види навчальної діяльності, які здійснюватимуться за підручником на основі комунікативного, лінгвістичного, культурологічного і діяльнісного аспектів курсу, забезпечуватимуть водночас активну соціалізацію школярів. За такого підходу до здійснення шкільної мовної освіти методичний апарат у підручнику подаємо так, щоб учень на уроці не залишався пасивним слухачем і мовчазним виконавцем пропонованих письмових вправ, а виступав у ролі активного співрозмовника, доповідача, коментатора, учасника діалогу і полілогу. Саме в таких формах активної навчальної діяльності виявляються адаптивні можливості освіти, відбувається активна соціалізація школярів, яким у процесі шкільного навчання доводиться брати участь у таких видах і формах діяльності, з якими їм доведеться зіткнутися в дорослому житті.

Список використаної літератури

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004.
3. Гудзик І. П. Аудіювання українською мовою: посіб. Київ: Педагогічна думка, 2003. 144 с.
4. Давыдов В. В. Виды обобщения в обучении. Москва: Педагогика, 1972. 423 с.
5. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
6. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / за ред. М. І. Пентилюк: М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум та ін. Київ: Ленвіт, 2004. 400 с.
7. Рамзаева Т. Г. Взаимосвязь лексики, словообразования и грамматики как методическая основа обучения младших школьников русскому языку: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. Ленинград, 1974. 37 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т.: Т.3. Серце віддаю дітям. Київ: Рад. шк., 1977. 284 с.
9. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ: Видавництво «Світоч», 2019. С. 3–14. С. 44 – 54. С.192–197.
10. Українська мова: Енциклопедія. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. 750 с.

LINGUODIDACTIC PRINCIPLES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE TEXTBOOKS CREATION FOR PRIMARY SCHOOL

Vashulenko Mykola

Academician of National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *The Ukrainian language course is an important component of primary education, as it is not only a separate subject, but also the main means of mastering all other school subjects. During the Ukrainian language lessons primary school pupils acquire not only the special language and speaking knowledge, but important educational tasks are also realized, the modern language personality is formed. Pupils' attitude to the native language, history, culture and literature, features of the citizen and patriot are formed by means of the school textbook.*

Purpose. The article aims to reveal the linguistic and methodological principles of creating the Ukrainian language textbooks of the new generation for primary school (grades 2-4).

Methods. Educational literature analysis, analogy, induction and deduction were used.

Results. The article deals with the basic lingua didactic principles of realizing language education development in new textbooks as an important aspect of initial teaching of the Ukrainian language are defined. The ways of implementing the competence approach to language education in the created textbooks are highlighted. Attention is drawn to the fact that in the new content of primary language education special importance is given to the reflection of interlevel language relations. The author's point of view is substantiated: the language and speaking knowledge and skills that primary school pupils acquire must be scientifically reliable, they cannot contradict the information that pupils will acquire in the next stages of learning. It is determined that most of the speaking and language tasks in textbooks should be offered for the purpose of communication.

Originality. The pedagogical technology based on the coherent text, which is the basis of the new Ukrainian textbooks for primary school forms, is presented. It is proved that the textual basis in both studying language knowledge and developing speaking, requires increased attention to the forming pupils' competency-oriented skills: listening and understanding; understand information; select it; highlight the main thing and keep it in memory, focusing on the logical and semantic parts during its reproduction and performance of speech tasks.

Conclusion. Thus, the construction of a modern speech and language school course will contribute to the active, dynamic formation of a language personality. After all, those types of educational activities that will be carried out according to the textbook on the basis of communicative, linguistic, cultural and activity aspects of the course will provide at the same time active socialization of pupils.

Key words: Ukrainian language, primary school, Ukrainian language textbook, linguistic and methodical principles, primary school pupils, communicative competence, speech development, language education, speaking activity.

References

1. Vashulenko M. S. (2018). *Ukrainska mova i movlennia v pochatkovii shkoli* [Ukrainian language and speech in primary school]. Kyiv: Vydavnychy dim «Osvita». [in Ukrainian].
2. Batsevykh F. S. (2004). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv: Akademiya. [in Ukrainian].
3. Gudzyk I. P. (2003). *Audiiuvannia ukrainskoiu movoiu* [Listening in Ukrainian]. Kyiv: Pedahohichnadumka. [in Ukrainian].
4. Davydov V. V. (1972). *Vidyobobshcheniya v obuchenii* [Types of generalization in education]. Moscow: Pedagogika. [in Russian].
5. Vashulenko M. S. (Ed.). (2010). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli* [Methods of teaching the Ukrainian language in primary school]. Kyiv: Litera LTD. [in Ukrainian].
6. Pentylyuk M. I. (Ed.). (2004). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching the Ukrainian language in secondary school]. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian].
7. Ramzayeva T. G. (1974). *Vzaimosv'яз leksiki, slovoobrazovaniya i gramatiki kak metodicheskaya osnova obucheniya mladshykhshkolnikov russkomu yazyku* [The relationship of vocabulary, word formation and grammar as a methodological basis for teaching primary school pupils the Russian language]. (Candidate's thesis). [in Russian].
8. Sukhomlynsky V. O. (1977). *Vybrani tvory v 5 t.* [Selected works in 5 volumes]. (V.3: *Sertse viddaiu ditiam - I give my heart to children*). Kyiv: Rad. School. [in Ukrainian].
9. *Typovi osv'itni prohramy dlia zakl. zahalnoi serednoi osvity: 1-2 ta 3-4 klasy.* (2019). [Typical educational programs for general secondary education institutions: 1-2 and 3-4 forms]. Kyiv: Svitoch. [in Ukrainian].
10. *Ukrayinska mova: entsyklopediya.* (2000). [Ukrainian language: encyclopedia]. Kyiv: «Ukrayinska entsyklopediya» im. M. P. Bazhana. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 30.11.2021 р.